

Saša Filipenko

ŠTVANICE

PISTORIUS & OLŠANSKÁ

Napínavý román *Štvanice* nabízí čtenáři velmi aktuální téma, jímž je manipulace veřejným míněním. Jeho hrdinou je novinář Anton Pjatyj, který v rámci své investigativní práce poukazuje na špinavé praktiky jednoho ruského oligarchy, zosobňujícího spojení kriminálního živlu s politickou a ekonomickou mocí. Ten si proto najme PR-agenturu, a dá jí úkol znepríjemňovat život nepohodlnému novináři tak dlouho, dokud se nepřestane štourat v oligarchových záležitostech, anebo alespoň natrvalo nezmizí někde v zahraničí. A agentura se pustí do práce a zahájí štvanici, která zasáhne Antona samotného, celou jeho rodinu, a nakonec se vymkne veškeré kontrole.

Štvanice může působit jako antiutopický román. Avšak v realitě současného Ruska je spojení žalobce a soudce v jedněch rukách, stejně jako propojení politiků a bezpečnostních složek s kriminálními živly bohužel utopí jen zdánlivou. Svou naléhavost má Filipenkova kniha ale i ve světě demokratickém, jehož závislost na mediálním šíření informací jej činí stále více zranitelným.

Pphoto: Lukas Lienhard / © Diogenes Verlag

Původem běloruský spisovatel **Saša Filipenko** píše rusky i bělorusky. Narodil se v roce 1984 v Minsku, během studia se přestěhoval do Ruska. Po ukončení filologie na Petrohradské státní univerzitě pracoval jako scénárista na Prvním kanálu státní televize, odkud brzy přešel do opoziční nezávislé internetové televize Dožd'.

Filipenko je autorem čtyř románů: *Bývalý syn* (Byvsij syn, 2014), *Záměry* (Zamysly, 2015), *Štvanice* (Travlja, 2016) a *Rudý kříž* (Krasnyj krest, 2017, česky 2019) a *Návrat do Ostrogu* (Vozvraščenije v Ostrog, 2019). Jeho knihy jsou dnes přeloženy do osmi evropských jazyků. V roce 2016 se stal finalistou knižní ceny *Ruskaja Premija*.

Saša Filipenko

Š
T
V
A
N
I
C
E

Š

T

Saša Filipenko

V

A

N

I

Z ruštiny přeložil Libor Dvořák

C

E

Pistorius & Olšanská

Příbram 2021

Tato kniha byla vydána s laskavou pomocí Ministerstva kultury ČR, Nadace Český literární fond a Nadace Michaila Prochorova v rámci programu TRANSCRIPT, podporujícího vydávání překladů ruské literatury. Издание осуществлено при участии Программы поддержки переводов русской литературы TRANSCRIPT Фонда Михаила Прохорова.

MINISTERSTVO
KULTURY

transcript

Copyright© 2020 by Diogenes Verlag AG, Zurich. All rights reserved
Překlad © Libor Dvořák, 2021

ISBN 978-80-7579-114-6

Sonáta (italsky sonare – znít) je instrumentální hudební žánr a také hudební forma, které se říká sonátová. Komponuje se pro komorní nástrojové obsazení a klavír.

ÚVOD

Po obědě se na zahradě pořádá kvíz. Ústředním tématem je ruská hudba 19. a 20. století. Za doprovodu cikád znějí Musorgskij, Čajkovskij či třeba Kjui. Líza se dopouští jen jediné chyby: Ostrov mrtvých si splete se Symfonickými tanci. „Rachmaninov by vám to prominul,“ směje se pedagog Gněsinova hudebního učiliště, který sem také přijel na letní pobyt. Stříbro získává Pavel, který nepozná Sbor bojarů a Lásku ke třem pomerančům. Nejstarší a nejmladší, tedy Alexandr a Anatolij, odevzdávají prázdné papíry. Saša se právě vrátil z tréninku a Tolja se nemůže odtrhnout od počítačové hry.

K večeri usedají těsně před sedmou. Z reproduktorů se linou Moskevské večery. Objednaný kuchař servíruje mořské plody. Pavel se chlubí, že při výletu do Antibes vyhandrkoval u monsieur Guillama tři láhve po šesti tisících. Alexandr mlčí. Tolja sedí u počítačové hry. Jeho maminka poznamenává, že smlouvání je nízkost, protože Francouzi, ti flašinetáři se smetákem víte kde, pak můžou vykládat, že všichni Rusové jsou hokynáři.

Po večeři všichni usedají k televizoru. Velký plochý přístroj stojí přímo tady v zahradě. Kabely se proplétají se zelenou hadicí. Nad obrazovkou krouží včela.

Otce sledují beze slova a mimořádně pozorně. Tatíček předpovídá nevyhnutelnou zkázu konzumní společnosti, rozpráví o neefektivnosti demokracie a trvá na nevyhnutelné proměně světa v duchu pravoslavných zásad. V odpovědi na otázku novinářky (neuvěřitelně krásné a fatálně pitomé momentální milenky známého ministra) otec prohlašuje, že sankcí se neobává, že žádné nemovitosti v zahraničí nevlastní a že jeho jediným bohatstvím je Rusko. Děti se rozesmějí. Matka se zasmuší.

Příští den se rozhodnou strávit na moři. Jasně modré vlny směrem k obzoru postupně blednou. Tu a tam, jako by vymačkávaly zubní pastu z tuby, za sebou jachty zanechávají dlouhou bílou brázdou. Líza s Pavlem leží na zádi a baví se o letadlech přistávajících na letišti v Nice. Elizabeth jen tryskáče počítá, Paul se soustředí na „žebračky“ nízkonákladovky a jejich airbusy či boeingy.

„A víš ty, proč se papež po vystoupení z letadla vždycky pokřičuje?“

„Nevím, proč?“

„Protože kdybys lítala s Alitalií, taky se budeš křižovat.“

Mamka s Alexandrem se uvelebili přímo na heliportu. Malý Anatolij válčí s internetovými příšerami. Žluté písmeno H přetínají tři lehátka. Mamka má na hlavě klobouk, jehož širokánskou krempu by jí záviděl i sám Saturn, Alexandr zase bejsbolku se zvednutým kšiltlem.

Na sousední jachtě se s gustem opaluje neonacistický poslanec. O společnost a zábavu se mu stará známý spisovatel. Po palubě pobíhají literátovy děti a jejich vychovatelky. Spisovatel úpěnlivě žadoní o peníze. Poslanec v zásadě není proti, ale jisté potěšení mu zatím působí spisovatelovy řečnické tanečky. Po moři se zvuk šíří zcela bez překážek.

„Panebože, pokud mu okamžitě něco nevysolí, tak mu ty peníze dám sama!“

„Četlas, co se o nás dnes píše?“

„Četla...“

Alexandr má na mysli text, který se na síti objevil teprve před pár hodinami. Po až příliš vlasteneckém otcově televizním vystoupení vyšel na blogu známého novináře článek přinášející mimo jiné informace o pár bankovních účtech (pravda, nikterak ohromujících) a několika vilách na pobřeží. Uváděla se tam také místa, kde momentálně studují Líza, Pavel a Anatolij. Dvě pařížská lycea a jedna škola jsou identifikovány přesně. O tom, že Alexandr hraje za jedno mužstvo nejvyšší francouzské fotbalové soutěže, se tu neznámo proč nepíše.

„Myslíš si, že tahle prohlášení otec odskáče?“

„Spíš si to odskáče ten, kdo to všechno zveřejnil.“

EXPOZICE

HLAVNÍ TÉMA

Hlavní část je velmi důležitou komponentou expozice. Je to základ příštího konfliktu a jeho vývoje. A tak zatímco se Slavinovi opalují na palubě, melodie nás přenáší do budoucnosti a poprvé tu také zaslechneme motiv štvance.

Jáma je vykopaná a bagr do ní spouští sloup, upevněný ke lžici. Jako mléko do sklenice do ní okamžitě natéká mlha. Kolem je ticho. Nikde ani domy, ani elektrické vedení. Jen lakonické nekonečno – temný les a šedá mračna.

Pravidla jsou jasná: Do každého kola budou nasazeni vždy jen dva psi. Medvěda ke sloupu přivážou za zadní tlapu. Zuby a drápy mu trhat nebudou. Smečka vítězí v případě, že se medvěd ocitne na zádech – a to bude samozřejmě jeho smrt.

„Tak mu snad aspoň vypíchnem oči! Když mu dopřem takový úlevy, pobije nám všechny psy.“

„Ne!“

Šéf je proti. Pravidla jsou pravidla. V rukou držíme termosky, psi jsou zatím v džípech se zapocenými okny. Nejvyšší čas začít.

Vyrazí první dvojice psů. Jejich majitel si spokojeně mne ruce, zubí se a je přesvědčen, že s medvědem je konec. Pabl. Nemá nejmenší představu, čeho je schopno zvíře zahnané do kouta. I když by to vědět mohl: Tento pozvaný host je vyšetřovatel obzvlášť závažných trestných činů. Nejspíš toho ale mnohem víc ví o výsledcích.

Ticho protrhne zuřivý štěkot psů, kteří se vrhnou na medvěda, ale hned se zase stáhnou. Prohnou hřbety a jen bezmocně rafají. Chlupy po celém těle jim vstaly. Nám zase naskočí husí kůže. Nevidíme to poprvé, ale takhle je to v prvních minutách vždycky. Jde z toho strašlivý děs. Připoutané zvíře dutě ryčí. Zvedá se na zadní, ale zaútočit nemůže. Vše, co je mu dnes dovoleno, je pomalá smrt. Šéf se usmívá.

Jatka jsou v plném chodu. Boj pokračuje. První fena s přeraženou páteří zoufale skučí. Krev teče proudem a vyhřezají střeva. Ty vnitřnosti jsou růžové, mnohem světlejší než krev. Usmíváme se, protože tenhle míša je pašák. To zvíře se nám zamlouvá, škoda jen, že už brzy bude po smrti. Než na něj poštveme mastify, dokonce bychom ho nejradši pustili, ale to šéf nedovolí...

V poledne huňáče zahrabali. Úkol pro případného preparátora by se tu nenašel žádný – míša byl rozsápaný na cáry. Člověku je ho až líto... bylo to dobré zvíře, takové kurážné...

Vracíme se do aut a pouštíme rádio. Z toho nám zpívá Lev Leščenko:

*Na tribunách už je zcela ticho,
rychle končí chvíle zázraků,
na shledanou, náš laskavý míšo,
vrať se k lesu, zanech rozpaků.
Nebud' smutný a věnuj nám úsměv,
na tenhle den dlouho vzpomínej,
a doufej, že spatříme se znovu,
nové setkání už teď si přej.*

Pauza

V této pasáži se seznámíme s věhlasným violoncellistou Markem Smyslovem, který pro nás toto dílo provede.

Nádraží v metropoli módy. Třistapadesátimetrová klenutá ocelová dvorana. Symbol někdejší Mussoliniho moci, postupně transformovaný do podoby, která je skoro krásná. Běžíme po nástupišti. Vlak se už co nevidět dá do pohybu. Já nesu violoncello a knihu, Fjodor zase kufr a pětilitrový demižon vína, kterému se tady říká *bambino*. Jen bůh ví, k čemu tak velkou nádobu s vínem potřebuje.

Přítel mi sotva stačí – však se mu taky už na konzervatoři říkalo Metrák. Nakonec do mě Feđa vrazil. Demižón spadl na zem. Všude kolem teče červené víno.

„Marku, už nemůžu! Já snad chcípnu! Prosím tě... počkej chvílku!“

„Copak já bych počkal, ale vlak sotva...“

Milano–Lugano. Je to sotva hodina cesty. Nahodilá kontrola cestovních dokladů, za oknem je zrovna vidět okraj města Como. Když se na švýcarském území začnou vagony pohupovat, máte ideální možnost prověřit si své vestibulární ústrojí.

Metrák cosi brebentí, kdežto já mlčím. Přítel se mě snaží rozpovídat, ale má to marné. Mně se mluvit nechce. Najednou jsem si vybavil bratrovu povídku a podal jsem Feďovi iPad. V pěti otevřených oknech pět zdrcujících recenzí. Pak jsem si vzpomněl na svůj poslední koncert zrovna tady, v Luganu. Tehdy mě označili za největší zklamání roku 2015. Místní hudební kritici měli za to, že jsem přeceňován. A litovali Bacha. Všechny odborné úvahy se shodovaly v názoru, že jsem sonátu zahrál příliš pomalu, rozplizle a zároveň roztržitě. Což je samozřejmě pravda, jedině že ti recenzenti neměli nejmenší tušení, co se toho dne stalo.

Pauza

Několik taktů, které nás vracejí na Azurové pobřeží.

Alexandr se opaluje na palubě a přemýšlí o Sebastianovi, mladém pracovníkovi Muzea Marka Chagalla v Nice. Minulý týden, když se mu chtěl ze své lásky vyznat a zároveň ho ohromit, pozval Sebastiana do rodinné rezidence nedaleko Juan Les Pins. Vzal mladíka za ruku a zavedl svůj objev k obrazu Marka Chagalla. Byl to samozřejmě originál.

„Kde jste to vzali?!“

„Táta to přivlekl.“

„Tvůj otec je sběratel?“

„Ne tak docela, zato je to spolužák jednoho známého politika.“

„To je povolání?“

„V Rusku ano.“

„A to si může dovolit koupit něčeho takového?“

„Oficiálně je obraz jako majetek napsán na matku.“

„A co ta je zač?“

Alexandr chápe, že pravda o jeho rodině mu v očích Sebastianových zrovna nepřidá, ale přání být upřímný vůči chlapci, který chodí na všechny jeho zápasy, škrťá veškeré vnitřní námitky.

„Představ si prastarý les. Od sovětských dob tam stojí domov důchodců. Parcely jsou tu považovány za velmi hodnotné, ale ti staří lidé se jen tak vyhnat nedají. Dal by se samozřejmě zinscenovat požár, jenže... Zkrátka a dobře existuje člověk, který bydlí o dvě vily dál – a ten tam pošle svoje lidi, aby tam diagnostikovali ptačí chřipku nebo mor. Staré invalidy rozestěhují na všechny strany. Budovu strhnou. Les prohlásí za napadený a vykácejí. Na místě strženého domu vyhrabou obrovskou jámu. Do té pak nasypou hory všelijakého svinstva a vše zahrnou zeminou – zpracování odpadu je v naší zemi zatím v plenkách. Terén urovnají a na místě někdejšího starobince, přímo na zakopaném smetí, postaví osadu z luxusních domů – rezervace nerezervace. Matka vydělává na každé etapě tohoto procesu. Je to jeden z mnoha zdrojů jejích příjmů.

Otec jakožto státní úředník na něčem takovém vydělávat nesmí. Takže teď víš, odkud máme pravého Chagalla.“

Sebastian je členem organizace komunistické strany v Nice a na telefonáty neodpovídá. Tři dny. Alexandr hledí do oblačků a napadá ho, že s tou pravdou asi tolik spěchat neměl. Pravda je lidem k ničemu, a to vždy a všude. Pravda je údělem poctivců se svědomím, kteří ovšem nemají tušení, jak se s ní porovnat. Pravda přináší jen pohromy. Saša si uvědomuje, že pravda je vždy na obtíž.

Za slunce západu se vracejí domů. Vzduch v zahradě rozvibrovalo bzučení hmyzu. Matka se zlatými náramky na ruku pocinkává jako strašák ve větru. Líza žadoní, aby směla do Paříže, Paul stojí před zrcadlem a střídavě si zvedá a zase urovnává límec, kdežto Tolja se právě dostává na další level a zabíjí „kmotra“. Alexandr se vypravuje do Nice, aby si tam s přítelem všechno vyříkal, ale nestihne to – volá otec. Matka manželovi naslouchá asi minutu, načež jí po snědé tváři sklouzne slza.

„Sašo, zaříd', ať máme co nejdřív sbaleno. Jedeme do Moskvy, otec nás chce vidět.“

„Já nejedu, mám přece zápas.“

„Ale pojeděš, otec řekl, že pro tebe má něco lepšího...“

Pauza

Ocitáme se přesně v okamžiku, kdy v sonátě poprvé zazní hlas novináře a novopečeného otce jménem Anton Pjatyj.

Anton vstupuje do pracovny a usedá ke stolu. Pohlédne na počítač, sešity a sošky Dalího a Picassa, které si přivezl ze San Sebastianu. To všechno mu teď připadá nové a zvláštní. Teprve teď si povšimne, že z porodnice přijel v návlecích. Usměje se vlastní zmatenosti. Otevře laptop a píše:

„Tohle je první text, který nehodlám zveřejnit. Tato slova jsou jen a jen pro tebe, broučku. Narozený sotva před několika hodinami. Ani jsme ti s maminkou ještě nevymysleli jméno. Mně se líbí Lera, kdežto mamince Anastasija. Soudě podle porodu budeš asi mít svou hlavu – na tenhle svět se ti dlouho nechtělo.

Až budeš tenhle text číst, v životě neuvěříš, že tvůj otec je novinář. Ale o jazyk teď nejde. Zatím si to všechno nedokážu srovnat v hlavě! Mám takový pocit, že i mluvit jsem se naučil teprve před chvilkou. Všechna slova na světě najednou získávají zcela jiný význam. Ani pořádně nevím, co bych ti tak napsal, miláčku. Všechno je to tak vřelé a zvláštní. Však se taky jen culím jako blbeček, to ano...

Zrovna jsem tě poprvé držel v náručí. Bylo to cosi nepředstavitelného! Mráz mi běhal po celém těle. Strašně moc tě miluju! Dostavují se pocity, které jsem ještě nikdy v životě nezakoušel. Je těžké uvěřit, že moře, které se ve mně rozbouřilo, se vejde do jediné hrudi.

Tvůj tatíček se samozřejmě rozplakal. Však taky sestra v porodnici říkala, že ‚dnešní tatíci už nejsou to, co bejvali‘.